

Ölvecky Edit

A magyar mint idegen nyelv oktatása a XX. század kezdetén a privigyei piarista gimnáziumban

Tisztelt Szerkesztőség, tisztelt Kollégák!

A privigyei piarista gimnázium 1901/1902-es tanévből származó iskolai értesítőjében jelent meg Bogdány Ferenc *Az alsófokú magyar nyelvtanítás praxisából a vegyes ajkú gymnasiumokban* című tanulmánya. Úgy vélem, ez a tanulmány hasznos tanácsokkal szolgálhat azoknak a gyakorló pedagógusoknak, akik oktató-nevelő tevékenységüket olyan városokban vagy falvakban végzik, amelyekben több kisebbség él együtt. Megemlíthető itt a vegyes házasságból született gyermekek helyzete is, amikor annak ellenére, hogy az egyik szülő nem magyar anyanyelvű, a gyermeket mégis magyar tannyelvű iskolába íratják. Ilyen helyzetekben a pedagógus feladata megkönnyíteni a tanuló számára a beilleszkedést és a magyarnyelv-tudás tökéletesítését. A szerző által felvázolt problematika több mint száz év múltán is aktuálisnak tekinthető: felvetései, gyakorlati tanácsai a mai pedagógiai gyakorlatban is megállhatják helyüket.

A szerző az *alsófokú* melléknévvel a gimnázium első négy osztályát jelöli. A *vegyes ajkú* szerkezetet pedig azoknak a tanulóknak a megnevezésére használja, akik nem magyar anyanyelvűként kerültek az algimnáziumba. Ezeknek a tanulóknak kétségkívül számos bonyodalmat okozhatott a magyar nyelv elsajátítása.

A szerző ismerteti azt a tényt, hogy akkoriban a gimnázium első osztályába felvett „idegen ajkú” tanulók számottevő része nem beszélte a magyar nyelvet. Ezeknek a gyermekeknek két csoportja különült el. Az egyik csoport tanulói értették a magyar nyelvet, de nem beszéltek magyarul. A másik csoport tagjai pedig se nem értették, se nem beszéltek nyelvünket. A fennálló helyzet megnehezítette a korabeli magyar nyelvoktatást.

Az idegen ajkú tanulók csoportját szlovák és oláh nemzetiségű gyermekek képezték. Ezek a tanulók a magyar gyermekektől eltérő nyelvi környezetben szocializálódtak, családon belül nem a magyar nyelvet használták a mindennapi kommunikációban. Magyarul csak az elemi iskola első osztályába való belépés után kezdtek el tanulni, számukra azonban az nem anyanyelv, hanem idegen nyelv volt. Noha voltak olyan idegen ajkú tanulók, akik az elemi iskolában jeles osztályzatot szereztek magyar nyelvből, miután beléptek a gimnázium első osztályába, már nem tudták megtartani jeles érdemjegyüket, és hanyatló tendenciát mutattak. A szerző ezt azzal magyarázza, hogy a gimnáziumokban előadott tananyag bővelkedik a műszavakban, amelyeknek a megértése a nem magyar anyanyelvű tanulóknak sokkal bonyolultabb, mint a magyart anyanyelvűként tanuló kortársaik számára. Ismerteti azt a tényt is, hogy ebben az időben nem voltak megfelelő tankönyvek a magyar nyelv idegen nyelvként való tanításához.

Bogdány szerint az anyanyelvi nevelés fő célja, „hogy a gyermeket megtanítsuk irodalmi nyelvünk szóban és írásban való föltétlen kezelésére” (Bogdány 1901: 4). Szerinte a tanárnak ehhez három eszköz áll rendelkezésére: a nyelvtani oktatás, az irodalmi olvasmányok és a stílusgyakorlatok. „Minden élő nyelv oktatása grammatikailag történik: szóalakok s mondatfűzés ismerete az első föltétel” – jelenti ki Bogdány (i. m. 4). Ha a gyermek az olvasott részlet tartalmát képes saját szavaival elmondani, állíthatjuk, hogy a „tartalom szellemi tulajdonává lett” (i. m. 5). A szerző szerint a magyart idegen nyelvként tanuló diákokat segíthetné az a megoldás, ha azokban a gimnáziumokban, ahol több különböző nemzetiség tanulói tanulnak, az I. és a II. évfolyam magyar nyelvi tananyagában az élő szóra, a beszélgetésre fektetnék a fő hangsúlyt, nem mellőzve természetesen a nyelvtani tananyagot sem.

Az irodalmi olvasmányok terén hasznosnak tartja, hogy a tanulók nemzeti tárgyú művekkel ismerkedjenek meg. Elsősorban magyar és hun nemzeti mondákat, mítoszokat, leíró vagy elbeszélő költeményeket hoz fel példaként. Bogdány szerint a vegyes gimnáziumokban tanácsos lenne több órát fordítani az olvasmányokra, mint a nyelvtanra. Érvelését egy felsőbb utasítással ellentétben fogalmazta meg: „a hetenkénti óraszám úgy osztandó be, hogy a magyar ajkú intézetekben több óra jusson az olvasmányokra, a vegyes ajkúakban pedig több a nyelvtani gyakorlásra” (i. m. 6). A gyakorlatban is úgy működött a magyar nyelv tanítása a vegyes gimnáziumokban, hogy a tanár a rendelkezésére álló heti öt órából hármát vagy négyet az olvasmányoknak szentelt, a fennmaradó egy vagy két órán pedig a nyelvtani tananyagot ismertette. Az olvasmányok azért is voltak hasznosak, mert a tanulók megjegyezték a bennük található szókapcsolatokat az értelmezés után, ezáltal bővült a mentális lexikonuk, a későbbiekben pedig használni kezdték ezeket az elsajátított kifejezéseket.

Vegyes gimnáziumokban a tanárnak tekintettel kell lennie az idegen anyanyelvű tanulók hiányosságaira, és a tananyagban csak azután haladhat tovább, miután meggyőződött arról, hogy azt minden tanuló megértette. Minden átvitt jelentéstartalmú szót, szókapcsolatot és ritkán használt beszédfordulatot meg kell magyaráznia. A tanulmány végén a szerző kijelenti: „Ha elfogadjuk azt az állítást, hogy a magyar egyike a legnehezebb nyelveknek: akkor el kell ismernünk azokat az óriási akadályokat is, melyekkel a vegyes ajkú intézetek tanárai küzdenek” (i. m. 8).

Üdvözléssel:

Padány, 2014. április 11.

Ölvecky Edit
doktorandusz

Irodalom

Bogdány Ferenc 1901. Az alsófokú magyar nyelvtanítás praxisából a vegyes ajkú gymnasiumokban. In: *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló privigyei római katolikus gymnasium értesítője 1901/02.* Gubits Bernáth könyvnyomdája. Privigye. 3–9.

Ölvecky Edit: Teaching Hungarian as a foreign language at the beginning of the 20th century in the Piarist secondary grammar school in Prievidza

Az írás szerzőjéről

Ölveczky Edit
Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, Szlovákia